

Oslo, 03.Oktober 2019

Til Kulturdepartementet

Innspill til barne- og ungdomskulturmeldingen

På bakgrunn av innspillmøtet om barne- og ungdomskulturmeldingen 25.september ønsker Norsk Friluftsliv å komme med et skriftlig innspill.

Norsk Friluftsliv representerer de 17 største friluftslivsorganisasjonene i Norge med til sammen rundt 950.000 medlemskap og rundt 5.000 lokale lag og foreninger. En av hovedoppgavene for Norsk Friluftsliv er å ivareta allemannsretten og det enkle og naturvennlige friluftslivets vilkår i Norge. I dette innspillet ønsker Norsk Friluftsliv å trekke frem friluftslivet og allemannsretten som en viktig del av den norske kulturarven, og oppfordrer til at arven ivaretas gjennom fremtidens kulturpolitikk for barn og unge.

Friluftsliv og allemannsretten som immateriell kulturarv

Friluftsliv er en praksis, et begrep og en ideologi med mange deltagere. Selve praksisen fungerer som et møte mellom natur og kultur. Her smelter den folkelige bruken av naturen sammen med en ideverden med røtter tilbake i nasjonsbyggingstiden. Allemannsretten er en forutsetning for å kunne utøve friluftsliv, som uten sidestykke er Norges største fritidsaktivitet. Friluftslivet basert på allemannsretten er av mange definert som den viktigste komponenten i opplevelsen av det å være «norsk» eller nasjonal identitet, en opplevelse som er nært knyttet til vår nasjonale historie. I en undersøkelse fra 2013 undersøkte Aftenposten hva folk mener er norsk kultur. På førsteplass ble *friluftsmennesket* stemt frem som det fremste kjennetegnet på norsk kultur¹.

Som kulturarv omfatter friluftsliv og allemannsretten en rekke nedarvede ferdigheter, kompetanser og forståelser til naturbruk. Dette gjelder bl.a. kunnskap om ferdsels-, oppholds- og høstingsaktiviteter og -teknikker, det vil si vår egen kompetanse til å bruke naturen til ulike formål. Videre nedarves den grunnleggende kjennskap til arealene, forståelse for naturgrunnlaget og naturens egenverdi. Allemannsretten innebærer derfor ikke bare retter, men også plikter til å ta hensyn til naturen og til andre brukere av naturen. Disse oppfattes gjerne som skikk og bruk – en allment akseptert og kulturelt nedarvet oppfatning av hvordan vi bør oppføre oss i naturen, det vi

¹ <https://www.aftenposten.no/norge/i/2G9AR/Dette-synes-folket-er-norsk-kultur-Friluftsliv-vikinger-og-troll>

også omtaler som utmarksetikken.

Allemannsretten åpner for at natur tas i bruk av flere, og en utmarksetikk som plasserer et stort naturansvar hos brukeren. Allemannsrett, sporløs ferdsel og ivaretagelse av naturen henger uløselig sammen. Allemannsrettens kulturarv åpner for nye generasjoners forståelse av natur og ønske om å ta vare på den. Beskyttelse av naturgrunnet blir da en naturlig følge av å ivareta allemannsretten som kulturarv og den ferdselskulturen den bygger på.

Slekt og familie har i stor grad gjennom generasjoner vært en kulturbærer og videreformidler av allemannsretten og friluftslivskompetansen. Tidlig lærte man gjennom familien ferdigheter til ferdsel i naturen gjennom ulike årstider, og til å høste av naturen gjennom jakt, fiske, sopp, bær, byggematerialer, vann og brensel.

Samfunnsendringer påvirker kunnskap og praktisering

I dag ser vi en trend hvor barnehage, skole, frivillighetens lag og foreninger, og sosiale medier utgjør en sterk kulturell påvirkning, også når det gjelder forståelse av allemannsretten og kompetanse til å utøve friluftsliv. En viktig del av trendene er at barn, unges og voksnes aktivitet og fritidsbruk flyttes innendørs til mediebruk. Selv fysisk aktivitet flyttes i større grad innendørs til haller, anlegg og treningsentre. I dag er mange barns bruk av naturen i stor grad organisert av voksne, ofte av hensyn til risiko. Voksnes styring kan frarøve barn selvhjelpenhet, mestring og egenstyrt naturopplevelse som kunne gitt bedre naturkontakt eller trening i å ta egne valg. Samtidig ser vi at stadig flere barn og unge vokser opp i byer hvor tilgangen til friluftslivsområder nødvendigvis ikke er gode. Tilgangen på attraktive friluftslivsområder påvirkes også av stort utbyggingspress fra mange hold.

Over halvparten av barn og unge vet ikke hva allemannsretten er, viser nye tall fra Ipsos. Tallene kommer fra en undersøkelse der Ipsos har intervjuet 799 barn og unge i alderen 8 til 19 år. På spørsmål om de har hørt om allemannsretten, svarer bare 41 prosent «ja». Kjennskapen er noe høyere blant de mellom 16 og 19 år, hvor 53 prosent oppgir å ha hørt om allemannsretten. Spørsmålet er stilt på initiativ fra Norsk Friluftsliv og Friluftsrådernes Landsforbund². Vi mener resultatet gir grunn til bekymring for videreformidling av allemannsretten som kulturarv.

² <https://www.norskfriluftsliv.no/mange-barn-og-unge-har-ikke-hort-om-allemannsretten/>

Videreformidling av kulturarven

Viktigst for kulturarvens beskyttelse og videreføring er allmennhetens fortsatte bruk av allemannsrettene. Denne selvoppholdelsesmekanismen gjennom bruk er skjør og utsatt for press og samfunnsendringer, ikke minst gjennom endringer og institusjonalisering av barns opplæring, fritidsbruk og organiseringen av familiers hverdag.

Mange barn vokser opp uten foreldre med kompetanse og erfaring fra norsk natur. De er derfor avhengig av at denne kulturelle kompetansen forankres og formidles av samfunnet også på andre måter. Vi mener en fremtidsrettet kulturpolitikk for barn og unge bør ta inn over seg dagens trender og utvikling, og vise til hvordan friluftslivet og allemannsretten som kulturarv skal ivaretas for kommende generasjoner. Meld. St. 18 (2015–2016) «Friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet» og Handlingsplan for friluftsliv (2018) poengterer de nasjonale målene for friluftsliv som vi mener også bør innlemmes i kulturpolitikken for barn og unge: «*Friluftslivets posisjon skal ivaretas og videreutvikles gjennom ivaretagelse av allemannsretten, bevaring og tilrettelegging av viktige friluftslivsområder, og stimulering til økt friluftslivsaktivitet for alle*»³

En videreføring av allemannsrettens kulturelle kompetanse er avhengig av at kunnskaper og praktiske ferdigheter i bruk av allemannsretten blir en naturlig del av den pedagogiske utdanningen, med klare krav og forventninger til implementering i barnas institusjonshverdag. Heldigvis støtter mye forskning at dette også gir mange barn en stor kunnskapsgevinst også på andre områder. Dette krever til en viss grad et nytt pedagogisk tankesett og et godt samarbeid mellom ansatte, deres fagforeninger og institusjonseiere.

Frivillige organisasjoner er viktige bidragsytere i formidlingen av kompetanse og metoder for praktisering av friluftsliv og allemannsretten i institusjonenes hverdag. Dette arbeidet står sterkt gjennom frivillige organisasjoner som speiderbevegelsen, Den Norske Turistforeningen, Jeger og fiskeforeninger, Forbundet KYSTEN og mange andre. Norsk Friluftsliv og Friluftsrådenes landsforbund er to paraplyorganisasjoner innen friluftslivfeltet som formidler kunnskap og metoder for praktisering av friluftsliv og allemannsretten. Mange folkehøgskoler har et bredt tilbud i friluftsliv og en rekke skoler, høyskoler og universitet utdanner lærere og veiledere i friluftsliv. Norges Høyfjellskole, Norges idrettshøgskole og Høgskolen i Telemark har vært pionerer på dette feltet.

³ https://www.regjeringen.no/contentassets/c89f9ea09a1e40fab3fefba28668fddb/96030_kld_handlingsplan_uu.pdf

Vennlig hilsen

Norsk Friluftsliv

Lasse Heimdal

Lasse Heimdal
generalsekretær

Peter Ø. Oma

Peter Øygard Oma
friluftsfaglig rådgiver